
FINAL VERSION OF MANAGEMENT PLAN ON INTEGRATING THERMAL WATER USE

D.T.2.6.9

Date

03/2022

Project Partners

Study provided by: Razvojni center Novo mesto d. o. o.

Strategija upravljanja z naravnimi zdravilnimi viri v Jugovzhodni Sloveniji

Izdelovalec

Razvojni center Novo mesto, d. o. o.,
Podbreznik 15, 8000 Novo mesto

Ključni deležniki s prispevki vsebin

Geološki zavod Slovenije
Občina Dolenjske Toplice
Občina Šmarješke Toplice
Lokalna akcijska skupina Dolenjske in Bele krajine
NIJZ, Center za zdravstveno ekologijo
Skupnost slovenskih naravnih zdravilišč
Slovenska turistična organizacija
Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem
Univerza v Mariboru, Fakulteta za zdravstvene vede, Inštitut za balneologijo in klimatologijo
Zavod RS za varstvo narave, OE Novo mesto
dr. Peter Skoberne
dr. Slobodan Vujasinović, dr. med., specialist dermatovenerologije, logoterapevt
Javnost

Strategija upravljanja z naravnimi zdravilnimi viri v Jugovzhodni Sloveniji je bila pripravljena v okviru projekta HealingPlaces, ki ga je podprl program Interreg Srednja Evropa s sredstvi Evropskega regionalnega sklada.

Namen projekta HealingPlaces je bil zagotoviti podporo izvajanju aktivnosti za trajnostni razvoj zdraviliških območij z vidika ohranjanja in zaščite naravnih virov, ki predstavljajo pogoj za razvoj zdraviliških dejavnosti. Partnerji projekta so sodelovali z namenom krepitve znanja in dviga ozaveščenosti o različnih lastnostih virov termalne in mineralne vode ter izdelave modelov medteritorialnega in večnivojskega upravljanja, ki bodo služili izboljšanju zmogljivosti za upravljanje z naravnimi viri zdravilišč.

Junij 2022

KAZALO

1. IZHODIŠČA	5
2. POSTOPEK PRIPRAVE	6
3. REGIJA JUGOVZHODNA SLOVENIJA IN ZDRAVILIŠKA OBMOČJA	7
4. VIZIJA	16
5. CILJI	17
5.1. Zmanjšanje energetske-podnebnega vpliva v zdraviliških območjih	17
5.2. Celovito in participativno upravljanje zdraviliških območij	18
5.3. Višja kakovost bivanja v regiji	19
5.4. Zdraviliška območja odporna na krize	20
6. UKREPI	24
7. VIRI IN LITERATURA	28
8. ENGLISH SUMMARY	29

1. IZHODIŠČA

Strategija upravljanja z naravnimi zdravilnimi viri v Jugovzhodni Sloveniji je pripravljena v okviru projekta HEALINGPLACES kot eden od rezultatov za krepitev zmogljivosti pri okoljskem upravljanju naravnih virov, ki zagotavljajo pogoje za zdraviliško-turistične dejavnosti. Pripravljena je na podlagi triletnega projekta, v katerem so se zvrstile številne aktivnosti, sestanki, javni dogodki, ter razprave, h katerim so prispevali številni deležniki z državne in lokalne ravni. Osredotoča se na prostor razvojne regije Jugovzhodna Slovenija, ki jo prepoznana po Dolenjski, Beli krajini in Kočevski. V regiji obstajajo številna nahajališča naravnih virov, od katerih se nekateri uporabljajo za zdravilne namene, kot je termalna voda. Ti viri oblikujejo tako imenovana zdraviliška območja, ki imajo poseben pomen v naravni in kulturni dediščini Slovenije ter tudi regiji Jugovzhodna Slovenija. V Strategiji naslavljamo elemente, ki tvorijo takšna območja in predlagamo ukrepe za njihovo varstvo in razvoj. Strategija je nastala z namenom izboljšanja celovitega upravljanja naravnih zdravilnih virov s poudarkom na termalni vodi.

Priprava vizije, ciljev, ukrepov in usmeritev temelji na analizi stanja in izzivih ter potrebah po načrtovanju razvoja regije, v kateri so prisotni naravni zdravilni viri in dva zdraviliška območja - Dolenjske Toplice in Šmarješke Toplice. Strategija je izdelana v podporo regionalnemu razvojnemu programu za Jugovzhodno Slovenijo 2021-2027, uporabna bo lahko tudi za ostale razvojne usmeritve in programe, ki so namenjeni izboljšanju stanja v zdravstvu, turizmu in ostalih elementih, ki oblikujejo zdraviliška območja.

2. POSTOPEK PRIPRAVE

Preglednica 1: Glavni dosežki med pripravo Strategije

Obdobje	Dogodek	Rezultat
april 2019	Začetek projekta, zagon aktivnosti	
marec 2020	Izdelava analiz stanja o regiji	Okoljsko poročilo v Jugovzhodni Sloveniji; Poročilo o družbeno-ekonomskem stanju v regiji
december 2020	Analiza biološkega stanja v izbranih površinskih vodotokih v zdraviliških območjih (vzorci vodnih nevretenčarjev)	Poročilo o stanju bioindikatorskih vrstah v površinskih vodotokih zdraviliških območij
februar 2021	Organizacija prvega posveta o prihodnosti zdraviliških mest in regij: načrtovanje in upravljanje z zdraviliškimi območji	Razvojne usmeritve deležnikov, Zbornik povzetkov in prispevkov
junij 2021	Izdelava orodja za presojo vplivov dejavnosti v zdraviliških občinah	Izdelana predloga za izračun nosilne zmogljivosti zdraviliških občin
februar 2022	Organizacija drugega posveta o prihodnosti zdraviliških mest in regij: okolje, podnebje in turizem	Razvojne usmeritve deležnikov, Zbornik povzetkov in prispevkov
junij 2022	Zaključek projekta	Končna različica pilotnega projekta Strategija za upravljanje naravnih zdravilnih virov v Jugovzhodni Sloveniji

Postopek priprave Strategije je slonel na treh med seboj povezanih aktivnostih: analiza stanja, sodelovanje z deležniki in načrtovanje ukrepov za varstvo in razvoj zdraviliških območij v regiji. Podatki o stanju in rabi prostora so bili izvzeti iz različnih baz podatkov, kot so GURS, SURS, raba tal, prostorsko-informacijski sistem in podatkov Geološkega zavoda Slovenije. Za določitev zdraviliških območij smo uporabili podatke slednjega, kjer so prikazani prepoznani viri termalne vode iz termalnih vodonosnikov pod površjem Dolenjskih Toplic in Šmarjeških Toplic.

Sodelovanje z deležniki je potekalo prek zasebnih in javnih kanalov; izvedli smo številne intervjuje, sestanke, ter se udeležili tematskih dogodkov, povezanih z varstvom in upravljanjem vodami, gozdom, kulturne dediščine, trajnostne mobilnosti, upravljanjem destinacije ipd. Organizirali smo dva večja posveta, v letih 2021 in 2022, kjer smo predstavili različne vsebine in poglede na zdraviliška območja v Sloveniji z vidikov turizma, zdravstva, energetike, geologije, naravovarstva, upravljanja voda, podnebnih sprememb ipd. Vsebino smo dopolnili z okroglo mizo, ki so se je udeležili predstavniki italijanskega konzorcija zdraviliških občin Evganejskih gričev G.U.B.I.O.C.E. in pa številnih slovenskih naravnih zdravilišč.

V sodelovanju z Geološkim zavodom Slovenije, Slovensko skupnostjo naravnih zdravilišč in Inštitutom za balneologijo in klimatologijo, ki deluje v okviru Univerze v Mariboru, Fakultete za zdravstvene vede smo se dogovorili, da nadalje spremljamo možnosti za pripravo in izvedbo razvojnih projektov na temo zdravilišč in zdraviliških območij.

3. REGIJA JUGOVZHODNA SLOVENIJA IN ZDRAVILIŠKA OBMOČJA

Regija Jugovzhodna Slovenija je ena od dvanajstih razvojnih regij v Republiki Sloveniji in je največja slovenska regija po velikosti z 2675 km². Zaznamujejo jo obmejni prostor z Republiko Hrvaško, prostorska in funkcijska homogenost storitev javnega pomena na ravni Bele krajine, Dolenjske in Kočevsko-Ribniškega, velika gozdnatost ter večje razvojne razlike znotraj regije. Štiri glavne krajinske enote v regiji so hribovje Gorjanci, kraška planota Kočevski Rog, ter reki Krka in Kolpa. Poselitev je zgoščena ob rečnih dolinah in na nižjih ravninskih delih. Najpomembnejše mestno središče je Novo mesto z močno gospodarsko vlogo širšega prostora, sledijo mu naselja s statusom mest Kočevje, Črnomelj, Trebnje, Ribnica in Metlika. Ostala pomembnejša naselja so vsa občinska središča, ki so pretežno trškega, vaškega in podeželskega značaja, v večini z visokim deležem delovnih migrantov in slabšo opremljenostjo s storitvami splošnega pomena, na določenih območjih pa te še dodatno izginjajo. Prostor regije dodatno zaznamujejo še nekateri krajinsko-kulturni elementi, kot so vinogradniška območja z zidanicami, romska naselja, gradovi, verski objekti, arheološka najdišča ter obsežnejša območja gozdnega in obgozdnega prostora z raznoliko floro in favno.

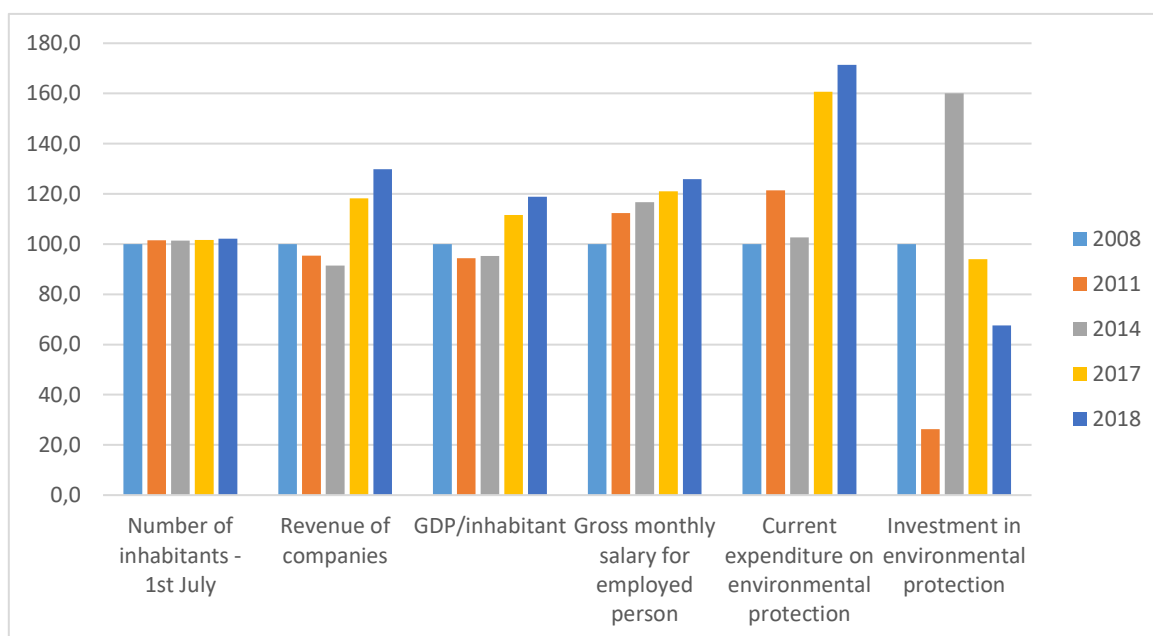

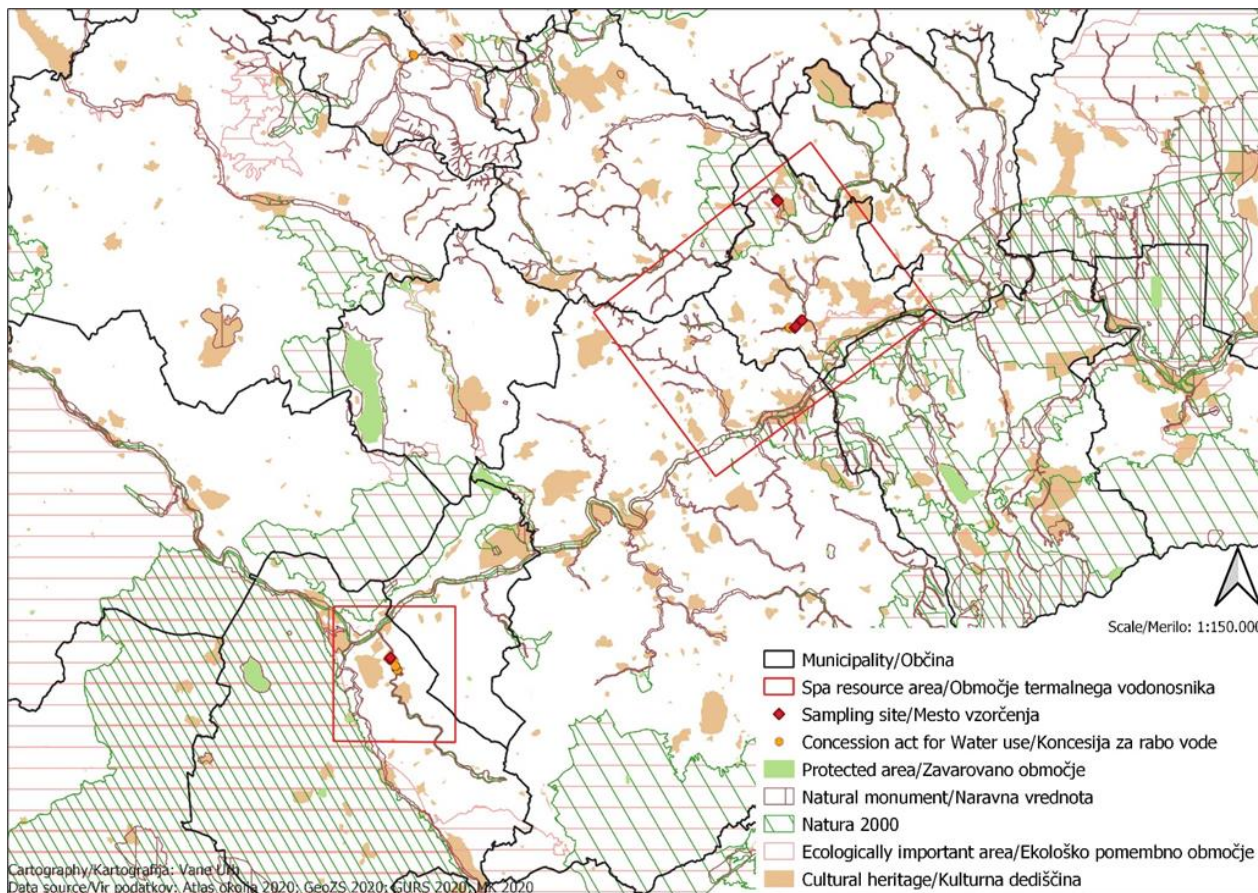

Izbrani kazalniki razvoja in rabe naravnih virov v Jugovzhodni Sloveniji.

	2008	2011	2014	2017	2018
Število prebivalcev na 1.7.	100,0	101,6	101,3	101,7	102,1
Prihodek podjetij	100,0	95,4	91,5	118,2	129,8
BDP/prebivalca	100,0	94,4	95,3	111,6	118,8
Povprečna mesečna bruto plača/zaposlenega	100,0	112,3	116,7	121,0	125,8
Tekoči izdatki za varstvo okolja	100,0	121,4	102,7	160,7	171,3
Naložbe za varstvo okolja	100,0	26,3	160,0	93,9	67,6

V regiji smo opredelili dva zdraviliška območja, in sicer s središči v Dolenjskih Toplicah in Šmarjeških Toplicah. Zdraviliška območja smo določili na podlagi podatkov Geološkega zavoda Slovenije, in sicer z območjem znanega nahajališča termalne vode, ki ima dokazane zdravilne učinke. Območji sta prikazani na sliki 1.

OSEBNA IZKAZNICA zdraviliških občin v Jugovzhodni Sloveniji

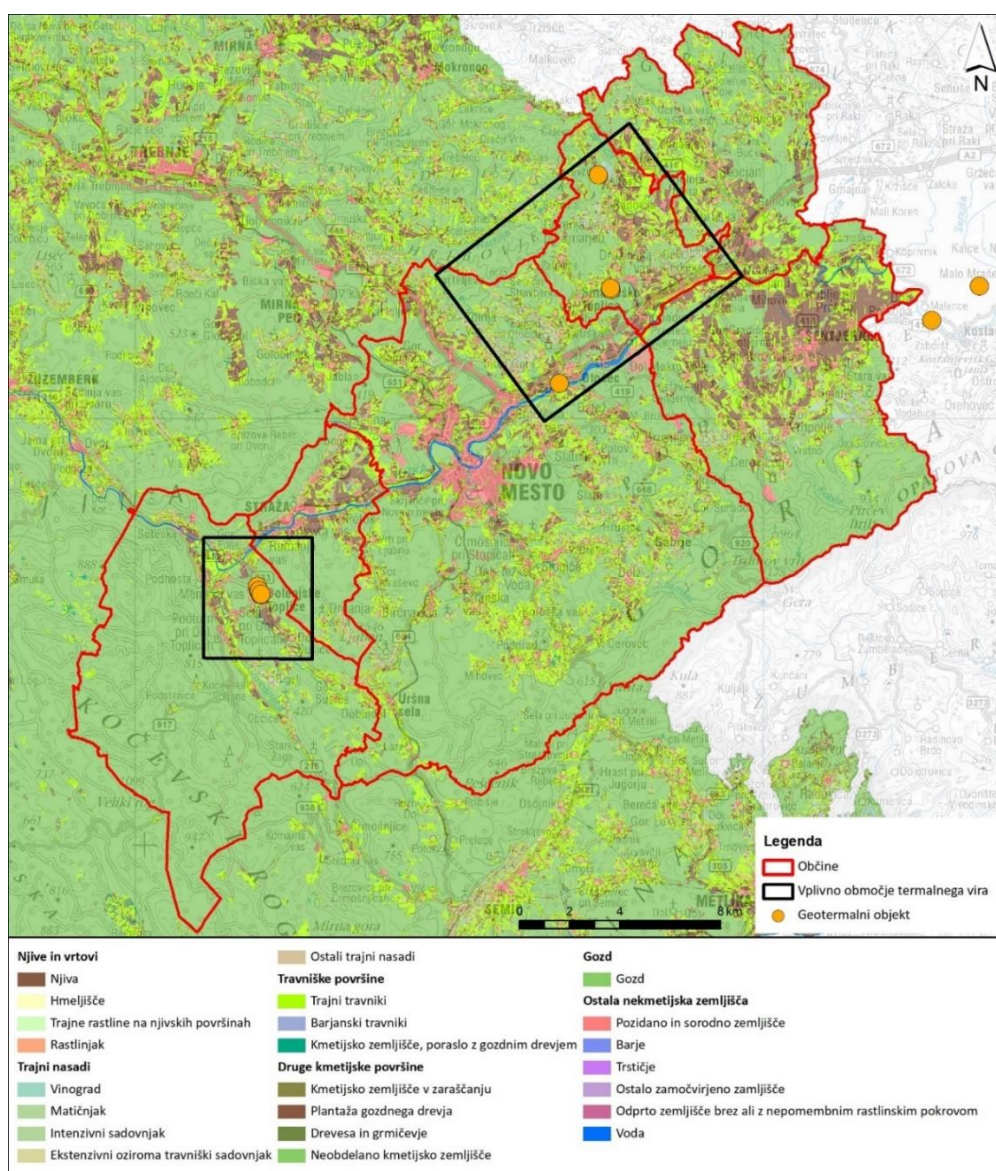
	Dolenjske Toplice	Šmarješke Toplice
Pravna podlaga za status zdraviliške občine	Zakon o naravnih zdravilnih sredstvih in o naravnih zdraviliščih (Uradni list SRS, št. 36/64 in 11/65); Statistični urad Republike Slovenije v statistiki turizma občino označuje kot zdraviliško občino; Zdravilišče v občini je izvajalec zdravstvenih storitev ZZZS;	Zakon o naravnih zdravilnih sredstvih in o naravnih zdraviliščih (Uradni list SRS, št. 36/64 in 11/65); Statistični urad Republike Slovenije v statistiki turizma občino označuje kot zdraviliško občino; Zdravilišče v občini je izvajalec zdravstvenih storitev ZZZS;
Zavarovana območja v ožjem pasu zdravilišča	Zdraviliški park, Hotel Kristal, Dolenjske Toplice - Vaško jedro, Kopališki dom, Arheološki najdišče Cvinger, Stari park	Razvaline gradu Štrlek, potok Toplica
Mednarodni status	NATURA 2000 (Krka s pritoki)	NATURA 2000 (Krka s pritoki)
Velikost občine	110 km ²	34 km ²
Velikost zdraviliškega območja	20,8 km ²	72,4 km ²
Število varstvenih in ožjih zavarovanih območij	4 zavarovana območja (4 ha)	1 zavarovano območje (Soteska Radulje pri Klevevžu - 2 ha)
Število zavarovanj kulturne dediščine	150 enot kulturne dediščine	87 enot kulturne dediščine

Število naselij v občini	29	24
Število prebivalcev v občini	3.553	3.164
Obstoječi strateški dokumenti	OPN, Lokalni energetski koncept	OPN, Strategija razvoja kmetijstva in podeželja v Občini Šmarješke Toplice za obdobje 2017 - 2021, Strateški razvoj in trženje turizma v destinaciji Šmarješke Toplice v obdobju 2017-2027
Ime upravljavca zdravilišča	Terme Krka d. o. o	
Naslov	Novi trg 1, 8000 Novo mesto	
Spletna stran	https://www.terme-krka.com/si/sl/	

Zdraviliški območji v regiji Jugovzhodna Slovenija

Straža: odprte površine v zdraviliškem območju Dolenjskih Toplic

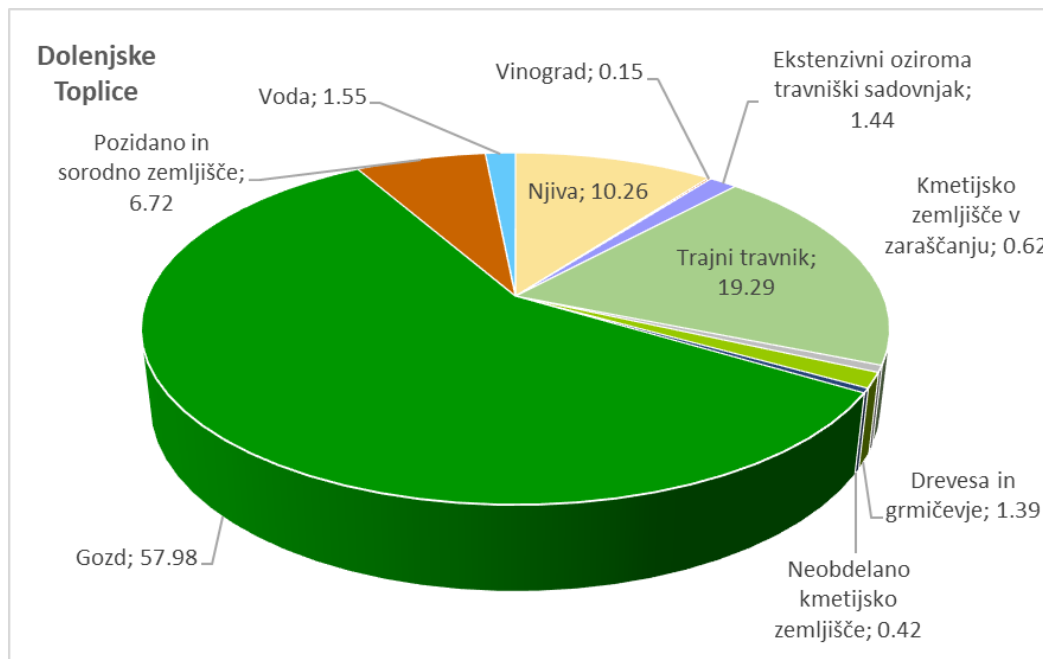

Dolenjske Toplice: stanovanjski objekti ob zdravilišču in zapuščena stavba

Zdraviliški park v Dolenjskih Toplicah

Slike iz zdraviliškega območja Dolenjske Toplice

Dejanska raba tal prikazuje podrobno opredelitev kmetijskih površin. Ostala raba je opredeljena le kot gozd in ostala nekmetijska zemljišča (pozidano in sorodno zemljišče, barje, trstičje, ostalo zamočvirjeno zemljišče, suho, odprto zemljišče s posebnim rastlinskim pokrovom, odprto zemljišče brez ali z nepomembnim rastlinskim pokrovom, voda). Na vplivnih območjih termalnih virov prevladuje gozd (Dolenjske Toplice - 58 %, Šmarješke Toplice - 43 %), sledijo trajni travniki (Dolenjske Toplice - 19 %, Šmarješke Toplice - 24 %), njive (Dolenjske Toplice - 10 %, Šmarješke Toplice - 12 %), pozidana in sorodna zemljišča (Dolenjske Toplice - 7 %, Šmarješke Toplice - 8 %) in ostale rabe (< 3 %). Dejanske rabe tal, ki niso prikazane na grafu obsegajo območje pod 0,06 % in so naslednje: trajne rastline na njivskih površinah, rastlinjak, intenzivni sadovnjak, ostali trajni nasadi, plantaža gozdnega drevja, kmetijsko zemljišče, poraslo z gozdnim drevjem in ostalo zamočvirjeno zemljišče.

Pokrajina v Šmarjeških Toplicah

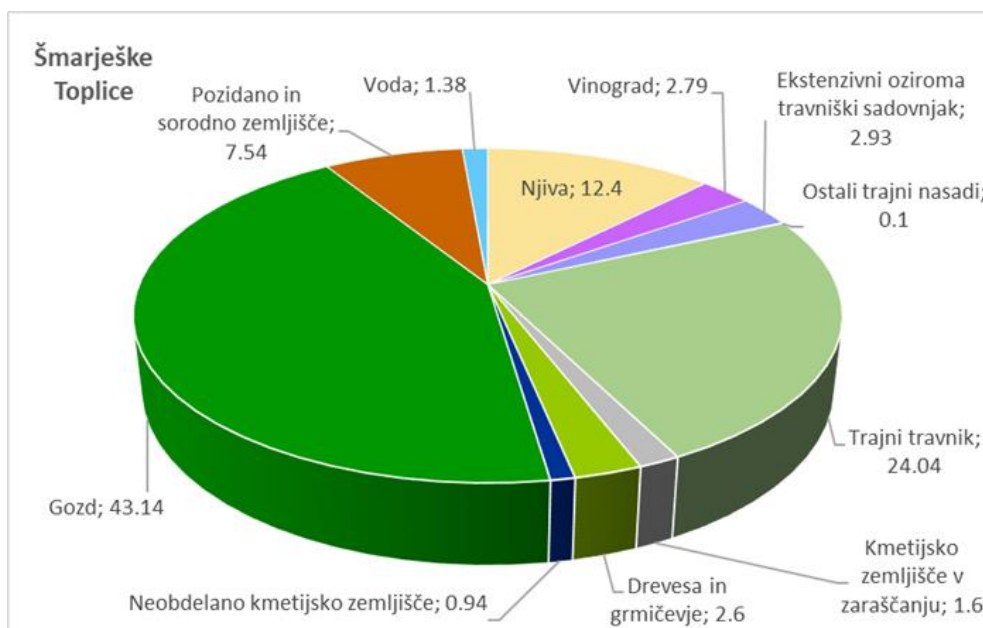

Sadovnjaki in vinogradi v Šmarjeških Toplicah

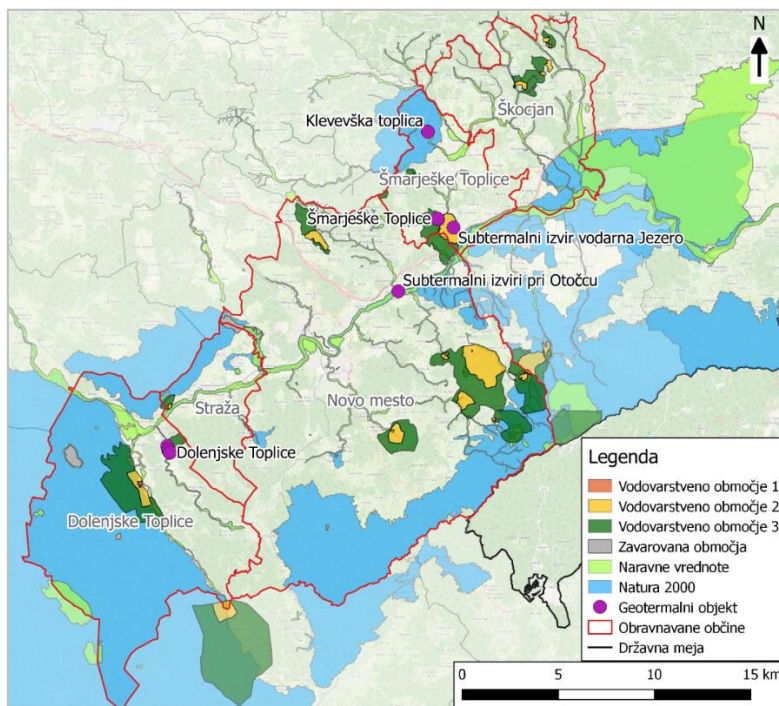
Travniki in njive v Šmarjeških Toplicah

Slike iz zdraviliškega območja Šmarješke Toplice

Termalni izviri v Jugovzhodni Sloveniji so poznani še iz časa Keltov, o njih pa so pisali že v dokumentih iz srednjega veka. Najbolj zgodovinske so Dolenjske Toplice, ki so se razvile že v 17. stoletju. Šmarješke Toplice so dobile primerne bazene šele na začetku 20. stoletja in se od takrat uspešno razvijajo. Izvir Klevevska toplica je le deloma zajet in prosto dostopen vsem, ki bi se želeli okopati v improviziranem bazenu. Nezajeti subtermalni izviri pri Otočcu so slabo poznani. Subtermalni izviri v Družinski vas pri Šmarjeških Toplicah so zajeti kot zelo pomemben vir pitne vode za oskrbo novomeške regije. Znani so tudi izviri subtermalne vode v Beli krajini, v Božakovem pri Metliki in v Črnomlju pri Malem Nerajcu in Šipku. Razvoj zdraviliške dejavnosti na enem od teh območij bi lahko omogočil razvoj in diverzifikacijo turistične dejavnosti, ki trenutno temelji na reki Kolpi.

Kulturna dediščina term je raznolika in bogata. Za njeno varovanje skrbijo tudi občine, ki sprejemajo prostorske plane in zavarovana območja skladno z ustrežno zakonodajo. Tudi naravna dediščina je bogata in zavarovana na več načinov, kot so ekološka mreža Natura 2000, vodovarstvena območja in naravni spomeniki. Dobro ohranjeno okolje okoli term je poznano tudi po urejenih parkih. Vse tri lokacije (Dolenjske Toplice, Klevevž, Šmarješke Toplice) z rabo termalne vode imajo podeljene vodne koncesije. Zato imajo stroge zahteve glede izvajanja obratovalnega monitoringa, ocene stanja vrtin in izvirov ter ravnanja in spremljanja odpadne termalne vode. Za območja virov termalne vode v Sloveniji niso razglašena nobena varovana območja, kar bi bilo smiselno urediti v prihodnosti. Terme Dolenjske in Šmarješke Toplice imajo več hotelov, centrov dobrega počutja in bazenov. Termalno vodo uporabljajo za zdravljenje, v bazenih ter za ogrevanje in ohlajanje prostorov, tudi s toplotnimi črpalkami. Izvir Klevevska toplica se uporablja za ogrevanje individualne stavbe. Termalna voda je srednje mineralizirana pitna voda z malo prostih plinov in ne povzroča obratovalnih težav. Terme ne izpuščajo toplogrednih plinov, ne presegajo mejnih vrednosti za hrup ali povzročajo druge vplive na okolje. Sistemi za ravnanje z odpadno vodo so ustrezno zasnovani, zato se njihov vpliv na okolje še zmanjšuje. Naravni termalni izviri na vseh treh lokacijah so še vedno aktivni, zato je količinsko stanje geotermalnih vodonosnikov dobro.

S pomočjo sestave združbe bentoških nevretenčarjev in indikatorskih organizmov v vodnem telesu smo ugotavljali vpliv odpadnih vod na vodotoke, v katere se izlivajo tudi odpadne termalne vode in s tem prispevali k analizi stanja za nadaljnji trajnostni razvoj zdraviliških območij.

Termalni izvir Klevevske toplice so naravni izvir termalne vode, ki se izliva v strugo potoka Radulja. Voda iz bazena povzroči dvig temperature vode v strugi, dvig pH in koncentracijo raztopljenih snovi v vodi, zniža pa se koncentracija kisika. Diverziteteta bentoških nevretenčarjev se pod vplivom termalne vode bistveno ne spremeni. Spremembe so očitne predvsem na račun spremembe mikrohabitata v potoku. Smiselno bi bilo preveriti sezonski vpliv izletnikov in turistov, ki ga ti imajo na vodotok v različnih časovnih obdobjih, ko je območje z vidika obiska različno obremenjeno. Zdravilišče Šmarješke Toplice je kompleks z turistično in zdraviliško dejavnostjo, ki odpadno termalno vodo iz bazenov odvaja v potok Toplica. Kompleks odvaja vodo na dveh točkah struge potoka. Le pri zgornjem iztoku termalna voda povzroči dvig temperature in znižanje kisika, kar pa bistveno ne vpliva na raznolikost združbe nevretenčarjev. Spremeni se le njena struktura. Na drugem mestu iztoka ima termalna voda zelo malo vpliva na nevretenčarsko združbo. Prav tako se bistveno ne spremenijo fizikalno-kemijski parametri vode v potoku. Sklepamo, da ima na stanje večji vpliv naravni termalni izvir Bajer, ki se izteka v potok med obema iztočnima mestoma zdraviliškega kompleksa. Ta dvigne temperaturo vode in zniža njen pH. Podatkov o stanju vode in združbi nevretenčarjev iz Bajerja nimamo. Zdravilišče Dolenjske Toplice je prav tako turistični in zdraviliški kompleks, ki odpadne termalne vode odvaja v potok Sušica. Potok je že gorvodno od kompleksa precej obremenjen z izlivi številnih drugih termalnih izvirov in drugimi odpadnimi vodami. Na mestu iztoka vode iz bazenov ta bistveno ne vpliva na kemijske lastnosti vode v potoku. Združba nevretenčarjev se lokalno spremeni bistveno, vendar sklepamo, da na račun spremembe mikrohabitata vodi. Z analizo smo ugotovili, da izpusti odpadnih vod v izbranih zdraviliških območjih nimajo neposrednega opaznega vpliva na združbo bentoških nevretenčarjev, kar bi odražalo slabše ekološko stanje. Termalna voda v tem primeru predstavlja le vir toplotnega in organskega onesnaževanja za tista vodna telesa, v katera se izliva. Na podlagi biotskih indeksov sklepamo, da je kakovost vseh treh vodotokov rahlo do malo obremenjena.

4. VIZIJA

V regiji Jugovzhodna Slovenija, ki jo zaznamujeta dve prepoznavni zdraviliški območji, Dolenjske Toplice in Šmarješke Toplice, bomo vzpostavili pogoje za zeleno in trajnostno bivanje s pomočjo številno dobro ohranjenih naravnih virov, gozdnimi površinami in močno, prepoznavno industrijo. Poznavanje geoloških značilnosti termalnih vodonosnikov bo omogočilo nadaljnji razvoj zdraviliško-turističnih storitev, ki bodo podprte s podjetniškimi pobudami, kar bo prispevalo k celovitemu upravljanju turističnih tokov in preprečevanju masovnega turizma. Prizadevali si bomo, da se zmanjša in izniči energetska-podnebni vpliv zdraviliških območij. Kmetijske dejavnosti bomo razvijali na način, da te zagotavljajo čim več izdelkov na najkrajših razdaljah, njihov okoljski vpliv pa bo minimalen. Zdraviliški kompleksi bodo ohranjali in razvijali higienske standarde, ki bodo ustrezali sodobnim zdravstvenim zahtevam. Prizadevali si bomo, da Jugovzhodna Slovenija postane eno središč dermatološko-medicinskega servisa za Evropo, kar bomo osnovali na turizmu v zidanicah, gozdnem prostoru ter izjemno kakovostnih naravnih zdravilnih virih. V prostoru in doživetjih se bo odražala pestra krajinska zasnova in odgovorne odločitve v rabi prostora. Vsi gradniki zdraviliških območij bodo prepleteni skozi procese upravljanja kot posebnih in enih najvrednejših elementov slovenske naravne in družbene krajine.

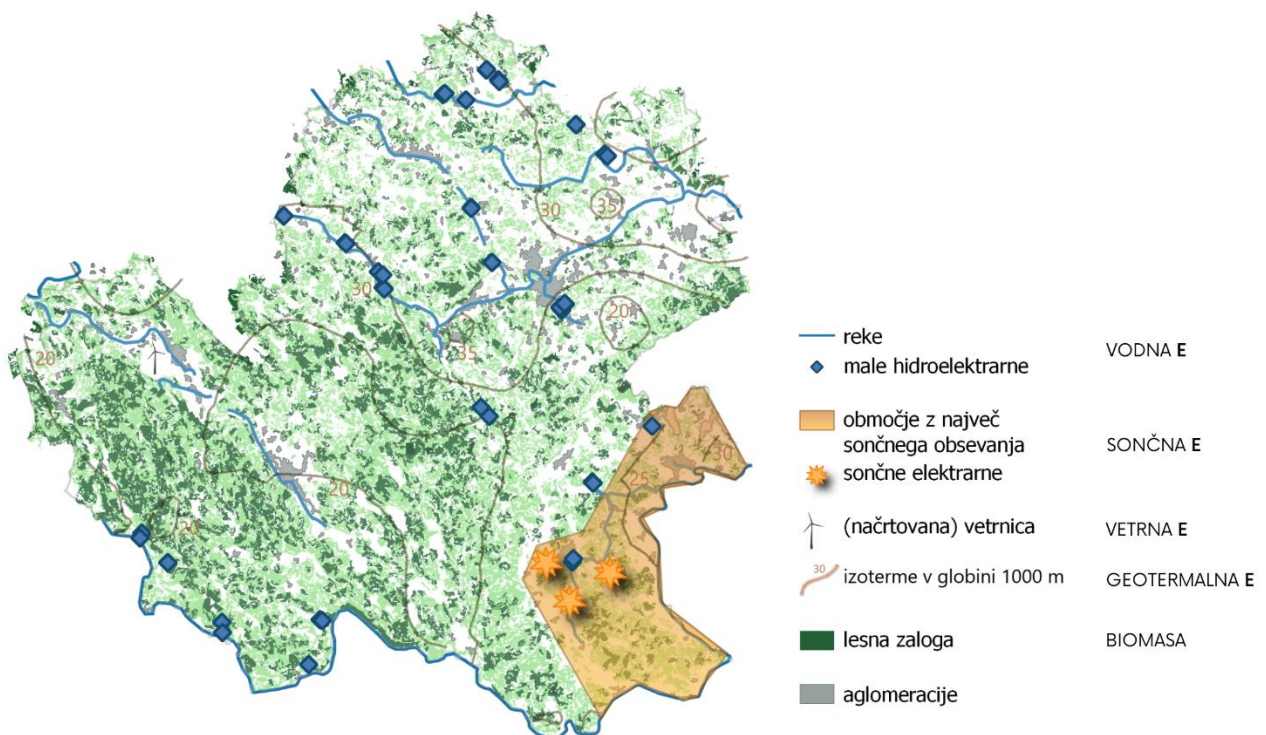
5. CILJI

5.1. Zmanjšanje energetske-podnebnega vpliva v zdraviliških območjih

Skladen cilj s Pariškim sporazumom je do leta 2050 doseči neto ničelne emisije (odvzemi enaki preostalim antropogenim emisijam TGP) oziroma doseganje podnebne nevtralnosti. Slovenija bo do leta 2050 zmanjšala emisije TGP in izboljšala ponore. Zmanjšala bo izpuste TGP za 80-90 % glede na leto 2005, hkrati pa pospešila izvajanje politik prilagajanja na podnebne spremembe in zagotavljanje podnebne varnosti prebivalcev.

Cilj bomo uresničevali predvsem prek področja prometa; načrt zmanjševanja potreb po motoriziranem prometu (vključno z analizo dela od doma, vpliva 4-dnevnega delovnika na prometno delo, decentralizacijo Slovenije in vpliv te na prometno delo), ukrepe in načrte trajnostne potrošnje in proizvodnje, razogljičenja in razvoja industrijskih intenzivnih panog, ozelenitve javnih financ v podporo podnebni politiki in pripravo modela financiranja za izvedbo, razogljičenja energetskega sektorja ter ukrepe pravičnega prehoda za najranljivejše skupine.

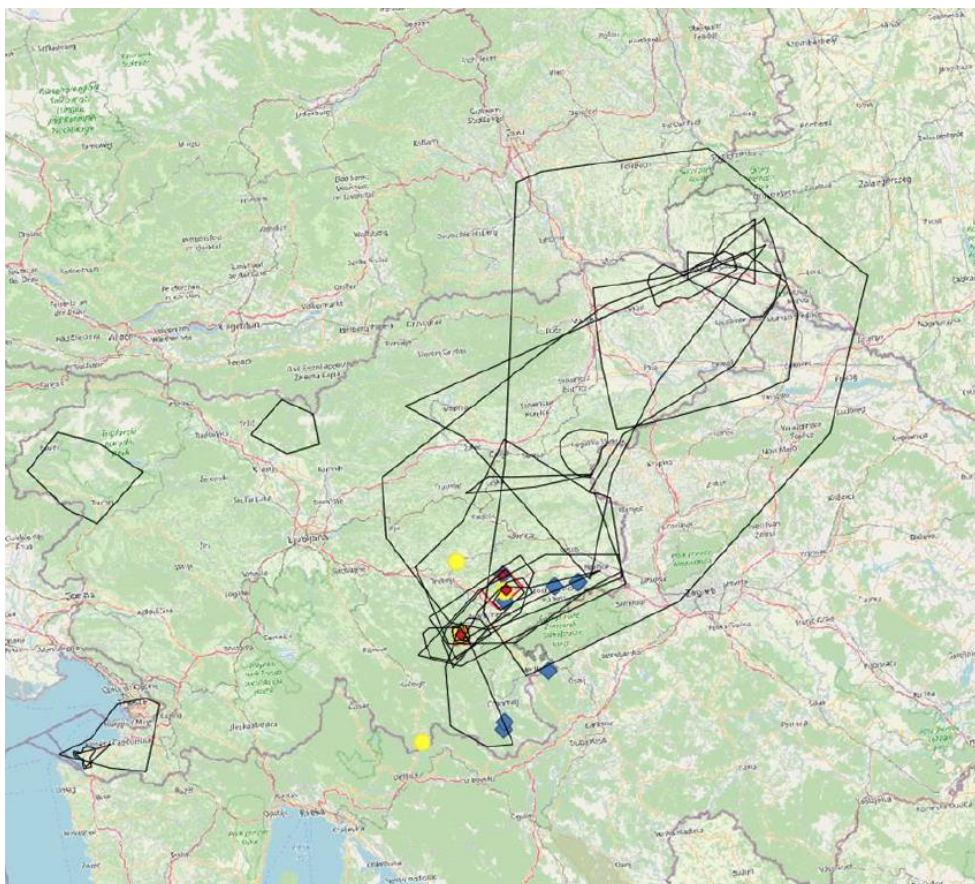
Izvedljivost zastavljenih ciljev zmanjševanja emisij TGP in doseganje podnebne nevtralnosti zahteva takojšnje izvajanje politik in ukrepov, ki so že sprejeti, ter prenehanje izvajanja in sprejemanja politik in ukrepov, ki so v nasprotju z zmanjševanjem emisij TGP.

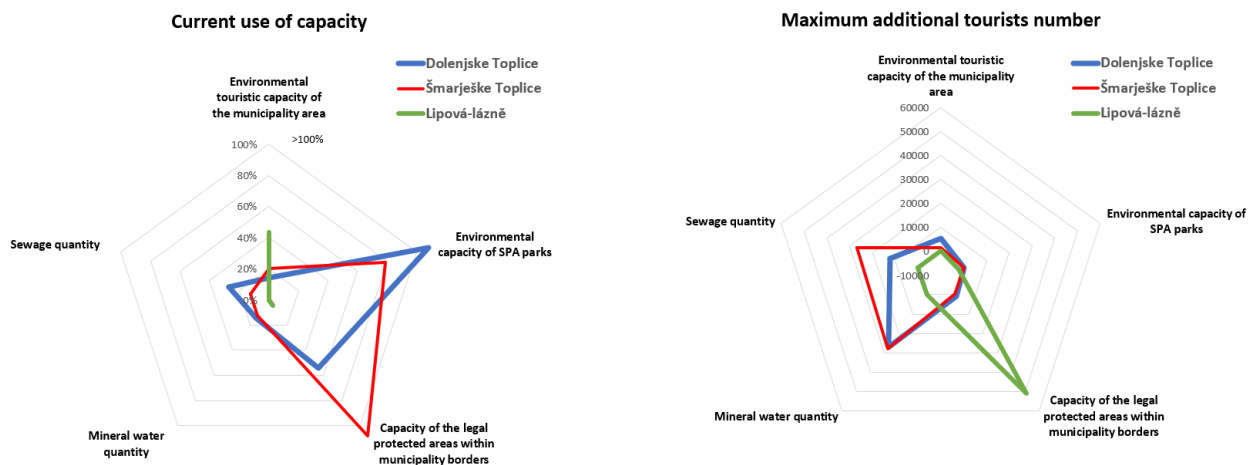
Potenciali obnovljivih virov energije v regiji.

5.2. Celovito in participativno upravljanje zdraviliških območij

Pomembnejša vprašanja trajnostnega razvoja, povezana z evropskimi in globalnimi izzivi, kot so energetska oskrba, promet, prehranska oskrba, podnebne spremembe, ipd. so izzivi, ki se odražajo v prostoru, zato mora biti razvojno načrtovanje in urejanje prostora vključeno pri oblikovanju strateških odločitev razvoja prostora in družbe. Cilj je namenjen vzpostavitvi preglednega in stabilnega sistema za zagotavljanje javnega interesa na področju urejanja prostora na eni strani, ter razumljivo, relativno enostavno in predvsem varno investicijsko okolje za zasebni interes in gospodarsko pobudo na drugi strani. S tem namenom v okviru cilja uvajamo instrumente in procese, ki so ključni za načrtovanje trajnostnega in racionalnega razvoja, prilagojenega podnebnim spremembam, za smotrno uporabo prostora kot vira ter za udeleževanje sprejetih odločitev.

Preizkus določanja zdraviliških območij v Sloveniji in širše (n=25).

Preizkus orodja za presojo vplivov na zdraviliške občine Dolenjske Toplice, Šmarješke Toplice in Lipová-lázně (Česka Republika) ter medsebojna primerjava.

5.3. Višja kakovost bivanja v regiji

Na kakovost življenja pomembno vplivajo zdravje, izobrazba, okolje, varnost, vključenost v družbo, dostop do storitev in socialni kapital.

Zelo pomembna sestavina blaginje je zdravje prebivalstva, saj bistveno prispeva h kakovosti življenja. Prispeva tudi k ostalim komponentam blaginje. Dobro zdravje omogoča, da se izobražujemo, opravljamo delo in se vključujemo v aktivnosti, ki jih imamo radi. Na zdravje vpliva vrsta socio-ekonomskih dejavnikov. Analiza umrljivosti v Sloveniji je pokazala, da na ravni statističnih regij v Sloveniji obstaja močna povezanost večine vzrokov umrljivosti, še posebej samomorov, z nizkimi dohodki. Na to kažeta nizka osnova za dohodnino na prebivalca in visoka stopnja registrirane brezposelnosti, ki pa sta odvisni tudi od stopnje izobrazbe prebivalstva.

Izobrazbena raven prebivalstva je eden od dejavnikov blaginje, ki najbolj vpliva na sedanjo in prihodnjo blaginjo, tako posameznika kot celotne družbe. Pridobljena izobrazba vpliva na posameznikov položaj na trgu dela in dohodek, poleg tega pa je povezana tudi z drugimi dejavniki blaginje kot so zdravje, vključenost v družbo in drugo. Višja raven izobrazbe ima tako vrsto pozitivnih učinkov, od boljšega zdravja do kvalitetnejšega življenja. Stopnja izobrazbe pa je tudi pomemben pokazatelj socialnega statusa v sodobnih zahodnih družbah.

Kakovost lokalnega okolja ima pomemben učinek na blaginjo sedanje in prihodnjih generacij. Kazalnike okolja pogosto merimo točkovno, zato se lahko že na kratke razdalje zelo razlikujejo. Projekt Kazalniki blaginje v Sloveniji (UMAR 2015) opredeljuje okoljske kazalnike v sklopu okoljske blaginje, ki vključujejo kazalnike na sedmih okoljskih področjih. Na regionalni ravni je v Sloveniji malo kazalnikov, s katerimi bi lahko spremljali kakovost okolja in še ti pogosto ne podajo vrednosti za celotno statistično regijo. OECD v svoji metodologiji uporablja kazalnik, ki kaže onesnaženost zraka s PM_{2.5} delci, poleg tega pa opozarja, da bi bilo v analizo regionalne blaginje pomembno vključiti kvaliteto okolja tudi na ostalih področjih, kot so npr. voda, odpadki, prst, saj so tudi tu lahko velike regionalne razlike.

Osebna varnost je pomembna dimenzija blaginje prebivalstva. Kriminal nima samo neposrednega in dolgotrajnega vpliva na žrtev in njeno družino, pač pa tudi na druge, ki živijo v širši skupnosti,

kjer se kriminalna dejanja dogajajo. Povečuje občutek negotovosti, pogosto pa tudi nizko zaupanje prebivalstva v institucije, ki skrbijo za varnost prebivalstva. Varnost je povezana tudi z ostalimi dejavniki blaginje kot so izobrazba, zdravje in zaposlitev.

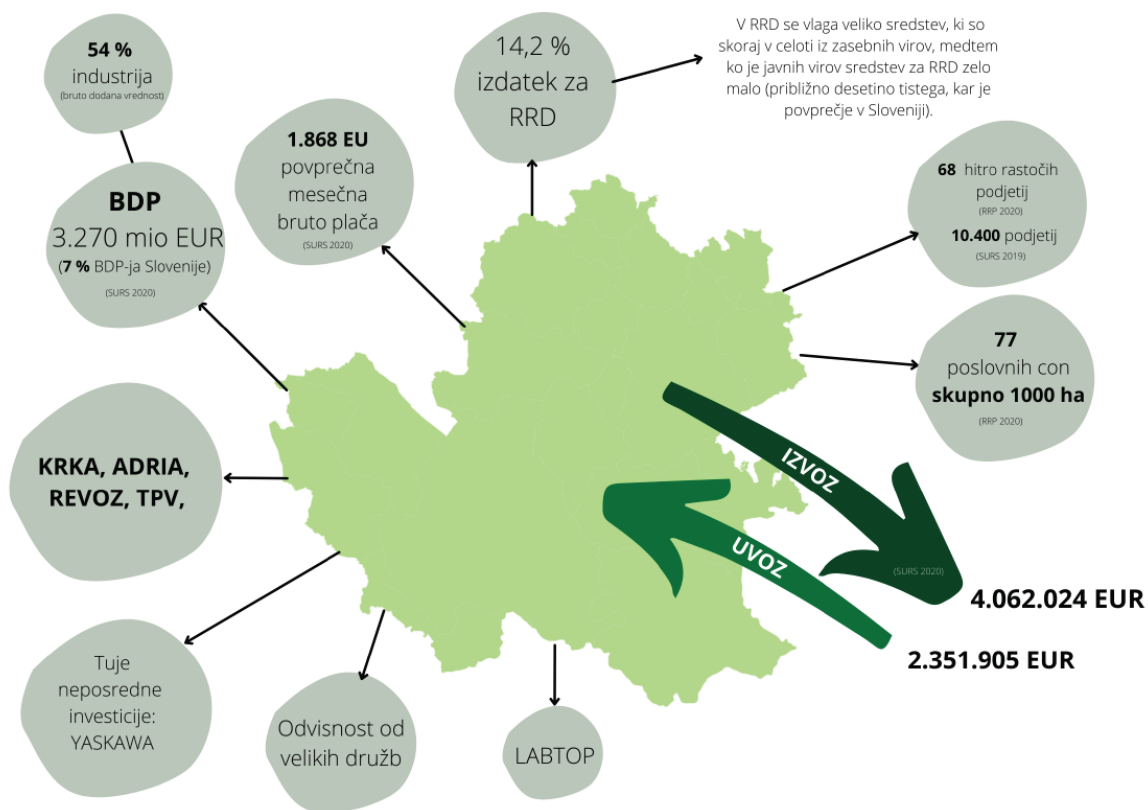
Na blaginjo posameznika vplivajo tudi institucionalni pogoji in upravljanje. Demokratične družbe uspešno delujejo le, če se prebivalci vključujejo in sodelujejo v javnem življenju. Veliko politik, ki neposredno vpliva na življenje ljudi, je namreč sprejetih prav na lokalni ravni. Z osebnim vključevanjem in sodelovanjem ljudje vplivajo na politične odločitve, ki imajo učinek tako na življenje posameznika in kot na celotno družbo. Zato je vključevanje prebivalcev v družbo nujno za učinkovito upravljanje, kar pa ima tudi povratni vpliv na bolj aktivno delovanje posameznikov v družbi.

Zadovoljstvo z življenjem je eden od vodilnih kazalnikov družbene blaginje tudi v projektu Kazalniki blaginje v Sloveniji (UMAR 2015) in eden od kazalnikov regionalne blaginje po metodologiji OECD. Kazalnik zadovoljstva z življenjem na regionalni ravni spremlja SURS z mednarodno statistično raziskavo SILC, v okviru katere anketiranci ocenjujejo, kako so zadovoljni s svojim življenjem na lestvici od 0 (povsem nezadovoljen) do 10 (zelo zadovoljen).

5.4. Zdraviliška območja odporna na krize

Progressivne regije po vsej Evropi še naprej izvajajo inovativne politike kljub razširjenim krizam, s katerimi se je svet nedavno soočil. Zavedajoč se družbenih in ekoloških problemov, te regije poskušajo graditi drzne alternative na področjih, kot so zdravje, hrana, stanovanja in prevoz. S ciljem bomo krepili naše sposobnosti znanja za povečanje odpornosti mest na podnebno krizo in razširjanje zgodb zelenih politik in regionalnih deležnikov. Odporne regije ocenjujejo, načrtujejo in ukrepajo, da so pripravljene na vse nevarnosti. Razumevanje družbene in gospodarske ranljivosti je bistveno za oblikovanje ukrepov za odpornost, prilagojeno lokalnim potrebam. Danes se mesta in mestni prebivalci soočajo z vedno večjimi izzivi, med drugim zaradi nenadzorovane urbanizacije, podnebnih sprememb in politične nestabilnosti.

Številne regije so bile istočasno izpostavljene kombinacijam različnih groženj, a v novejši zgodovini skoraj nobena večja regija ni bila zapuščena, dogaja pa se njihovo praznjenje. Medtem ko to lahko pomeni, da se regije lahko dobro soočajo s pretresi, je okrevanje pogosto dolgotrajno, kar vpliva na pravilno delovanje regij in celo spreminja njihovo družbeno strukturo. Regije so kompleksni sistemi in takšni šoki so pogosto tako vzroki kot posledice trenutnih razmer v urbanih skupnostih. Bolj ko je skupnost ranljiva, bolj je lahko prizadeta. Odporna regija lahko vzdržuje kontinuiteto storitev in funkcij v vsakem šoku ali stresu, hkrati pa varuje in izboljšuje življenja ljudi. Kljub temu, da še vedno manjka učinkovita in celovita metoda za merjenje odpornosti regij, se lahko pripravljamo na pretrese prek strukturnih sprememb na področju družbene blaginje. Ta pristop se osredotoča na blaginjo posameznika in družbe ter poudarja vlogo socialnega kapitala. Poleg ciljno usmerjenih ukrepov in strategij za posebne nevarnosti je splošna odpornost na okoljske, družbeno-ekonomske in politične negotovosti neločljivo povezana z zasnovo bolj pravičnih in bolj živih regij.

6. UKREPI

Cilj/misija	Ukrep	Časovni okvir	Strošek	Odgovorna institucija	Komentar
Izboljšanje okoljskega stanja v zdraviliških območjih	Ohranjanje vodnih habitatov	Stalna dejavnost	200.000 EUR letno	Zavod RS za varstvo narave; občine	Zavod izvaja stalno dejavnost spremljanja stanja vodnih habitatov v zdraviliških območjih
	Eko-biološko spremljanje izbranih vrst na zaščitnih območjih vodnih teles	2027	10.000 EUR	Zavod RS za varstvo narave; DRSV	Vzorčenje izbranih organizmov na zaščitnih območjih (npr. vodnih nevretenčarjev)
	Promocija in povečanje deleža ekološkega kmetijstva na zdraviliških območjih	2022-2027	100.000 EUR	LAS; občine; KGZ	Ekološko kmetovanje se v zadnjih letih povečuje. Potrebna so nadaljnja prizadevanja za povečanje deleža ekološkega kmetovanja na zdraviliških območjih in zagotavljanje lokalne hrane turističnim subjektom v konceptu kilometer 0.
	Ohranjanje podeželske kulturne krajine	2022-2027	/	Občine; regija	Prostorsko načrtovanje mora zaščititi in ustvariti ustrezne pogoje za upravljanje krajinske podobe.
Ohranitev biološke raznolikosti	Ohranjanje gozdnega ekosistema	2022-2027	/	ZGS; lastniki gozdov	Gozd je pomemben kulturni in podnebni element. Njegovo vlogo

					bi bilo treba nenehno krepiti.
	Vzdrževanje travnikov in sadovnjakov	2022-2027	/	KGZ, ZGS; zdravilišča; kmetje	Travniki in sadovnjaki so pomembni elementi kulturne krajine in preskrbe s hrano.
Prilagajanje in blažitev podnebnih sprememb	Ohranjanje gozdnega ekosistema	2022-2027	/	ZGS; lastniki gozdov	Gozd je pomemben kulturni in pred kratkim podnebni element. Njegovo vlogo bi bilo treba nenehno krepiti.
	Razvoj infrastrukture z minimalnim vplivom	2022-2027	/	Občine, komunalne službe	Zelena infrastruktura in tehnologije za razvoj z minimalnim vplivom vključujejo zelene strehe in vegetativno steno, bioretencijo ali deževne vrtove, urbane nadstrešnice, zbiralnike deževnice, zelene ulice in ulice ter zelena parkirišča. Ti pristopi se razlikujejo od tradicionalnega centraliziranega sistema zbiranja odpadnih voda, tako da z njo ravnajo po načelih krožnega gospodarstva in zmanjšajo vpliv na okolje. To ima lahko gospodarske in družbene koristi.

Sodelovanje in usklajevanje med sektorji	Letni tematski dogodek (konferenca, posvet) na temo zdraviliških območij	2022-2027	20.000 EUR	RRA; raziskovalne institucije	Letno zbiranje in posvetovanje o razvoju zdraviliških območij je pomemben promocijski in ozaveščevalni dogodek, na katerem se predstavijo in diskutirajo različne teme o izzivih zdraviliških območij.
	Izboljšanje povezav med mesti in podeželjem	2022-2027	/	RRA; LAS; občine	Mestna in podeželska območja so med seboj povezana z različnimi vrstami povezav, ki pogosto prehajajo tradicionalne upravne meje. Učinkovita partnerstva med podeželjem in mesti lahko pomagajo pri doseganju ciljev gospodarskega razvoja za oba. Močnejše povezave omogočajo boljši dostop do delovnih mest, kakovosti bivanja in različnih vrst storitev.
	Kakovostna turistična doživetja	2022-2027	/	TIC; občine; vodilne destinacije; ponudniki storitev	Elementi naravne in kulturne krajine (vrtovi, hoteli-arhitektura, gozd) se uspešno povezujejo z infrastrukturo zdravilišč, kot so kopeli, sobe, bazeni. Skupna ponudba

					je povezana v regionalni produkt, ki je sestavljen iz terapevtskega, rekreacijskega in krajinskega okolja.
	Izvajanje nacionalnih in mednarodnih projektov	2022-2027	/	RRA; občine; sektorske agencije	Projekti različnih finančnih virov, kot so ESRR, EKSRP, kohezijski sklad, in ostali zasebni skladi.
Spremljanje in vrednotenje razvoja zdraviliških območij	Popis podatkov	2022	30.000 EUR	RRA	Zbiranje in predstavitev podatkov je pomembno za spremljanje napredka in razvojnih izzivov v zdraviliških območjih. Izvajanje poteka prek javnih zbirk podatkov in orodji za prikaz (npr. GIS).
	Spremljanje turističnega obiska (število obiskovalcev, turistov)	2025	50.000 EUR	Vodilne destinacije; občine	Vzpostavitev sistema spremljanja obiskovalcev in turističnih tokov v zdraviliških destinacijah.
	Letno poročilo o zdraviliških območjih	2022-2027	100.000 EUR	RRA	Na letnem dogodku je predstavljeno letno poročilo o razvoju zdraviliških območij.

7. VIRI IN LITERATURA

2. POSVET O PRIHODNOSTI ZDRAVILIŠKIH MEST IN REGIJ: Okolje, podnebje in turizem v zdraviliških območjih. Februar 2022. Poročilo.

Juršič, Klemen. 2020. Poročilo o stanju bioindikatorskih vrst v izbranih vodotokih v zdraviliških območjih Jugovzhodne Slovenije.

J. Pečar. Kako živimo v regijah. Delovni zvezek 1/2017, let. XXVI. UMAR.

Projekt HealingPlaces, poročilo o stanju okolja v Jugovzhodni Sloveniji, 2020.

Projekt HealingPlaces, poročilo o družbeno-ekonomskem stanju v Jugovzhodni Sloveniji, 2020.

Resolucija o Dolgoročni podnebni strategiji Slovenije do leta 2050 (Uradni list RS, št. 119/21 in 44/22 - ZVO-2).

Zbornik prispevkov regijske konference PRIHODNOST ZDRAVILIŠKIH MEST IN REGIJ: NAČRTOVANJE IN UPRAVLJANJE Z ZDRAVILIŠKIMI OBMOČJI. 2021. Razvojni center Novo mesto. ISBN: 978-961-91327-4-6 (PDF).

8. ENGLISH SUMMARY

The final version of management plan on integrating thermal water use is the last puzzle of the Sustainable management plan of thermal water use which was prepared by Razvojni center Novo mesto under project HealingPlaces. The project supported several activities for improvement of environmental management and strategic assessment of development in terms of resource and land use on the case of NUTS 3 region Jugovzhodna Slovenija.

The pilot Strategy for the management of natural healing resources in Jugovzhodna Slovenija was prepared within the HEALINGPLACES project as one of the results for capacity building in environmental management of natural resources, which provide conditions for health and tourism activities. It was prepared based on a three-year project, which included numerous activities, meetings, public events, and discussions, to which many stakeholders from the national and local levels contributed. It focuses on the area of the development region Jugovzhodna Slovenija, which is recognized by Dolenjska, Bela krajina and Kočevsko. There are many deposits of natural resources in the region, some of which are used for medicinal purposes, such as thermal water. These sources form so-called spa areas, which are of special importance in the natural and cultural heritage of Slovenia and wider. The Strategy addresses the elements that make up such areas in Jugovzhodna Slovenija and proposes measures for their protection and development. The Strategy was created with the aim of improving the overall management of natural healing resources with an emphasis on thermal water.

The preparation of the vision, goals, measures, and orientations is based on the analysis of the situation and challenges and the need to plan the development of the region in which natural healing resources and two spa areas are present - Dolenjske Toplice and Šmarješke Toplice. The strategy was developed in support of the Regional Development Programme for Jugovzhodna Slovenija 2021-2027, and may also be useful for other development policies and programs aimed at improving the situation in health care, tourism and other elements that shape health resorts.